

Besvarelse av mandat fra arbeidsgruppe 2

Det ble gjennomført arbeidsgruppemøte over to dager i Alta 26.-27. oktober 2022. Det ble også avholdt et teamsmøte 23. september 2022. Teamsmøte 7. november og 15. november 2022.

Arbeidsgruppa er omforent om besvarelsen som leveres.

Arbeidsgruppen har svart på mandatet og har i tillegg noen øvrige merknader/innspill på bakgrunn av sine diskusjoner, som det er ønskelig at tas med i det videre rulleringsarbeidet. Disse er lagt inn i tekstform etter besvarelse av mandatet.

Mandat

Finne optimal størrelse på beiteprioriterte områder. Gitt effektivt uttak i B-området og ved akutte tapssituasjoner i A-området, når rovviltarten er på bestandsmålet. Gaupe, jerv og bjørn, art for art, større eller mindre enn i gjeldende forvaltningsplan? Tradisjonell kunnskap skal også legges til grunn for innspillet.

Arbeidsgruppa for beiteprioriterte områder har innlemmet innspillene fra arbeidsgruppa for tradisjonell kunnskap i sin besvarelse.

1. Evaluer dagens beiteprioriterte områder (B-område), art for art

a) Er de store nok eller kan de bli mindre?

Arbeidsgruppas innstilling er at hele regionen skal være beiteprioritert område. Regionen skal kun ha bestandsmål for bjørn. A-området for bjørn skal fortsatt ligge i Pasvik, Karasjok og Indre Troms hvor det også ligger i dag. Men med et viktig unntak; Kalvingslandet i Pasvik skal ikke være en del av A-området for bjørn i Pasvik. SNO bør være ansvarlig for å ta ut bjørn utenfor A-sonen og/eller det åpnes for ordinær jakt utenfor A-sonen. Skadefelling skal gjennomføres der ordinær jakt ikke lykkes.

Ørn skal forvaltes på lik linje med andre rovviltarter. Kalvingsområdene for rein og områder med tap av lam til ørn skal prioriteres for uttak.

Forvaltningsplanen skal i størst mulig grad bidra til å muliggjøre fleksibel beitebruk, noe som blir mer nødvendig som følge av klimaendringene. Ulike arealinngrep begrenser ofte en fleksibel bruk av beitene. Rovvilt utgjør i mange områder en vesentlig arealbegrensning.

Ad bjørn i kalvingsområde for rein; Det etisk uforsvarlig å ha en bjørnesone som innlemmer et kalvingsområde for rein. Bjørn forårsaker størst skade på reindriften i kalvingsperioden. Nyere forskning i to skogsreindriftsdistrikter (samebyer) i Nord-Sverige (Sivertsen 2017) viste en årlig gjennomsnittlig

drapsrate på 11 reinkalver per bjørn til stede i kalvingsområdet. Predasjonen på kalv avsluttet like etter at den siste reinkalven var født.

Ad skadefellingstillatelse; Når det er gitt en skadefellingstillatelse er skadesituasjonen vurdert som så alvorlig at skadevolder skal tas ut. Da skal alt tilgjengelig verktøy tas i bruk for å effektivisere dette. Terskelen for skadefellingstillatelser skal senkes betraktelig når det ikke lengre er et bestandsmål i regionen.

Begrunnelse:

I dag er ikke dyrevelferden god nok på utmarksbeite i mange områder i regionen. Beitenæringene opplever store tap til rovvilt og rovvilttap vurderes som den største enkeltårsak til tap på beite. Tap til rovvilt gir store dyrevelferdsmessige utfordringer og er driftsmessig svært krevende for næringene. I dag gis det ikke automatisk skadefelling av skadevolder i beiteprioriterte områder.

Det er reindrift i hele regionen. Reinbeitedistriktene går tvers over Finnmark og i store deler av Troms og dekker hele regionen. Reinen går ute på beite hele året og reinen flyttes mellom de ulike årstidsbeitene. Det er sau på utmarksbeite i store deler av Troms. I Finnmark er det også en del sau på utmarksbeite, men her er det en del som ikke er organisert i organisert beitebruk. Dette gjør at mange av beiteområdene for sau er dårlig registrert. I Troms er en vesentlig større andel av saueprodusentene medlemmer i OBB; enn i Finnmark I Troms er ca 90 % av sauebrukerne medlemmer i OBB, mens i Finnmark er kun ca 40 % medlemmer.

For at dyrene skal ha en god dyrevelferd og en god produksjon må dyrene må ha tilstrekkelig med både beiteareal og beiteressurser. Beitedyra trenger nok areal tilgjengelig for å kunne utnytte beitet best mulig. De trenger beitero for å kunne utnytte beitearealet. Beitero er svært viktig for at reinen skal kunne bygge opp næringsressurser til vinteren. Drøvtyggere, både sau og rein, trenger ro til å kunne tygge drøv og utnytte fôret best mulig. Det er under drøvtyggingene at fôret utnyttes slik at både melk og kjøtt produseres.

Klimaendringer vil stille større krav til muligheten for å kunne drive et fleksibelt beitebruk. Særlig for reindriften er dette viktig, da det viser seg at låste beiter, høyt rovvilttrykk el gjør at dyrene må flyttes til andre beiter enn planlagt. Er det låste beiter er ofte en av løsningene i reindriften å slippe reinflokken i flere små flokker for å utnytte beitet bedre. Dette er ikke mulig dersom det er et stort rovvilttrykk i beiteområdet. Da må man holde flokken mest mulig samlet for å ha et godt nok tilsyn med dyrene. Ofte må reindriftsutøveren velge mellom å slippe flokken ut på heile beitearealet for å ha godt nok beite, heller å holde den samlet for å beskytte flokken mot rovvilt.

For å oppnå Hurdalplattformens mål om økning av selvforsyningsgraden fra 30-50 %, må antall beitedyr økes og det samme gjelder for tilgjengelig beiteareal. Slik situasjonen er i dag, fører et høyt rovvilttrykk i mange beiteområder til ei vesentlig arealbegrensning i egnet beite.

Dersom tapene til rovvilt reduseres, vil matproduksjonene fra utmarksnæringene automatisk økes. En økning fra 30 til 50 % selvforsyning tilsier en nesten dobling av

matproduksjonen i landet. Utmarksbeitet er en stor ressurs i regionen. Troms kåra til det beste beitefylket i Norge og regionen har 75 % av all reindrift i landet.

Når det gjelder rein er det vanskelig å øke reintallet, men dersom tapene reduseres, vil produksjonen av reinkjøtt økes betraktelig. Eneste virkemiddel for å opprettholde reinen som et sjølbergende dyr er å senke rovvilttrykket slik at reindriften kan driftes tradisjonelt. Rovvilttrykket har ødelagt flokkstrukturen i mange områder. RBD med heilårsbeiter kan ikke flytte reinen fra områder med stort rovvilttrykk.

I dag slakter reindriften kun en liten andel av kalvene for å være sikre på å ha nok livdyr å sette på. Næringen føler at i dag er de blitt en produsent som mater rovvilt, i stedet for å produsere menneskemat.

NINA rapporten* viser til at i nord er 96 % av jervens diett tamrein og 65 % av gaupas diett tamrein. Reindriften slakter kun en liten andel av kalvene for å være sikre på å ha nok livdyr å sette på.

Eks. Et reinbeitedistrikt slakta for 10 år siden 3000 rein, slakter i dag 1000-1500 rein. Et annet distrikt hvor det fødes ca 2800 kalver, slaktes det knappe 500- 600 dyr.

Tall fra ressursregnskapet for reindriftnæringen (Landbruksdirektoratet, 2021) viser helt tydelig sammenhengen mellom kalvetilgangen etter tap og produksjon per livrein (i vårflokk). I Vest-Finnmark og Troms var kalvetilgangen etter tap henholdsvis 34 og 35 % i driftsåret 2020/21. For begge disse områdene var produksjonen 3,6 kg/livrein. Øst-Finnmark hadde kalvetilgang på 46 % og en produksjon på 5,7 kg/livrein (ca 60 % høyere enn Vest-Finnmark og Troms). Til sammenligning hadde Sør-Trøndelag/Hedmark en kalvetilgang etter tap på 69 % og en produksjon på 11,3 kg/livrein. Dette viser at økt kalvetilgang etter tap vil øke produksjonen i næringen.

Dersom tapene reduseres og det beste beitearealet blir mer tilgjengelig for beitedyra og dyene får mer beitero vil både tilveksten og produksjonen kunne økes. Det vil også være en større mulighet for å kunne sette på de beste livdyrene. Dersom en reindriftsutøver kan planlegge driften ut fra at de fleste livdyrene man setter på vil overleve, kan flere slaktes. Flokkens kondisjon gjennom det at man vil ha større mulighet for å kunne rekruttere inn unge friske dyr og slakte ut eldre simler. Det er viktig å huske på at rovvilt ikke alltid tar de svakeste dyrene.

Når det gjelder sau er det mulig å øke antall beitedyr i flere områder. I enkelte kommuner, både i Troms og Finnmark, hvor det tidligere var mange sau på utmarksbeite, er det i dag omtrent ikke sau igjen, eks Kvæningen og Dividalen. En av årsaken til det er stort rovvilttrykk i beiteområdene. Troms er kåret til Norges beste beitefylke og det er i mange områder gode utmarksbeiter som gror igjen pga mangel på beitedyr. Antall sauebruk har falt i regionen med 23 % fra 2010 - 2020, mot 8 % eller i landet.

Det er saueprodusenter som mister en høy prosentandel av lammene sine.

Eks; En saueprodusent i et A-område for gaupe slapp et år 550 lam på beite, av disse kunne han kun slakte 150 etter tap på beite og påsett til liv. I samme område i år ble det sluppet 1700 sau på beite, 120 lam ble mista på beite. Dette utgjør en slaktevekt på 2640 kg. Det er dokumenterte tap til gaupe, og erfaringsmessig tar

jerven også en del. Et annet tap i produksjonen utgjør tap i form av tilveksten hos lammene. Lam som kommer bort fra mora blir mindre og må som regel føres ekstra opp om høsten før de kan slaktes. Også uro på beite gjør at lammene ikke vokser optimalt og ofte må føres opp om høsten. Dette er tap som ikke blir erstatta i dag.

Storfe beiter stort sett i bygdenære områder. I dag er det ikke et stort problem med rovvilt, men både bjørn og ulv vil kunne utgjøre et velferdsproblem for storfe også. Det samme gjelder for geit. Det er i dag lite storfe og geit på beite i regionen, sammenligna med rein og sau, men dette kan raskt endre seg. Det er mye beiteareal som i dag ikke blir utnyttet pga rovviltpresset.

NIBIO RAPPORT | VOL. 7 | NR. 208 | 2021 Arealrekneskap i utmark
Utmarksbeite – ressursgrunnlag og beitebruk

Eget utdrag:

Troms

Beitekvalitet: 86 % av arealet kan regnes som tilgjengelig utmarksbeiteareal. Av dette kan 35 % regnes som godt beite og 26 % som svært godt beite. Troms fylke har er det klart beste beite i landet. Men de rike utmarksbeitene krever et høgt beitetrykk for å holdes ved like. Mange steder ser en nå at utmarka er i endring pga lavt beitetrykk.

Det meste av sauen går på utmarksbeite i fjord- og kystbygder. På indre strøk er det lite sau. I 2019 var Balsfjord, Harstad, Lyngen og Tromsø de største sauekommunene. Men sauetallet i utmark hadde i 2019 gått ned med 14 % siden 2000. Målselv hadde mest storfe på utmark og Balsfjord, Kåfjord og Tromsø hadde mest geit på utmarksbeite.

Sommerbeite for norsk rein foregår i store deler av Troms, men med hovedvekt på ytre deler. Størst reintall er det på øyer og i kyststrøk i Midt- og Nord-Troms, og i fjellområdene øst for Lyngenfjorden. Det meste av Indre Troms blir beita til andre tider av året. Unntatt er svensk reindrift som har mange dyr på sommerbeite i de østlige delene av Indre Troms.

I 2019 hadde norsk reindrift ca. 48 000 voksne rein på sommerbeite i Troms. I tillegg regner en at 77 000 svenske rein beiter i Troms.

I 2019 var kun 33 % av beitekapasiteten for husdyr utnyttet, dvs 338 000 saueenheter. Fôrutttaket kan økes med 698 000 saueenheter. Dette innebærer at husdyrtallet i utmark i Troms kan femdobles. Sammenligna med andre fylker har Troms en lav utnyttelse av beiteressursene i utmark.

I 2019 var det 111582 sau, 5869 storfe, 9133 geit og 415 hester på utmarksbeite i Troms.

Finnmark

Beitekvalitet: 89 % av arealet kan regnes som tilgjengelig utmarksbeiteareal. Av dette kan 35 % regnes som godt beite og 4 % som svært godt beite. Finnmark fylke ligger godt under landsgjennomsnittet for svært godt beite.

Det meste av sauene går på utmarksbeite i fjord- og kystbygder. På indre strøk er det lite sau. I 2019 var Tana, Nesseby, Alta og Porsanger de største sauekommunene. Alta hadde mest storfe på utmark.

Reinen er det viktigste dyret på utmarksbeite i Finnmark, og det meste av utmark i fylket er reinbeiteareal. Det meste av indre Finnmark blir ikke beita om sommeren, men til andre tider av året. Reinen sitt naturlige trekkemønster har i alle tider gått fra innlandet til kysten om sommeren.

I 2019 hadde norsk reindrift 186 000 voksne rein i Finnmark.

I 2019 var kun 27 % av beitekapasiteten for husdyr utnyttet, dvs 264 000 saueenheter. Fôrutttaket kan økes med 717 000 saueenheter.

I 2019 var det 23463 sau, 1197 storfe, 2 geit og 86 hester på utmarksbeite i Finnmark.

Til dyrevelferd på beite i områder med store rovdyr:

Uttalelse fra rådet for dyreetikk*:

«Selv om rovdyrene i mange tilfeller er effektive jegere som forholdsvis raskt avliver sitt bytte, er det en kjensgjerning at mange husdyr gjennomgår store lidelser som følge av angrep av rovdyr. Særlig bjørn og ulv kan skadebite et stort antall sau på kort tid. Skadde dyr kan bli gående med smertefulle skader i lang tid, til de dør av sårinfeksjoner eller sulter/tørster i hjel. Også dyr som ikke blir fysisk skadd, utsettes for store belastninger. Beitedyrene blir ofte preget av frykt etter gjentatte angrep. Lam og kalver kan komme bort fra mødrene og bli underernærte.»

Oftest er det også store følgeskader etter rovdyrangrep. Lam som mister mora, blir ekstra sårbare, søyer som mister lam får lettere jurbetennelse, bittskader blir betente og dyr kan bli gående lenge med disse før de evt dør. Uroen og jaging kan føre til økt andel av ulykker, som skårfeste, drukning, fall ol. Det kan også føre til at sauene trekker til ukjente beiteområder. Hos rein ser man økt andel kasting ved jaging og uro rundt flokken i en svært sårbar periode. Beitebrukere som opplever store tap av dyr, ser at det er krevende eller tilnærmet umulig å drive et godt avlsmessig arbeide. Det går også utover den livdyrstammen man har bygd opp gjennom lang tid.

b) Hvor er det størst tap til rovdyr?

Det er i dag tap til rovdyr fordelt over hele regionen. Erfaringsmessig er det store tap i grenseområdene mellom A- og B-områder. Men det er også store tap til rovdyr i flere beiteprioriterte områder. Også i A-områdene er det store tap. Bjørn forårsaker ofte store skader utenfor A-områdene.

Erfaringene i regionen med arealdifferensieringen, er at reindriften fortsatt har store tap og i mange områder øker tapene. Når det gjelder sau er det mange saueprodusenter som har sluttet, og mange som i dag vurderer om det er forsvarlig å fortsette pga tap til rovdyr. Dette gjelder både dagens B-områder og i A-områdene. ,

Men beitebrukerne i A-sonen føler seg urettferdig behandlet ifht beitebrukerne i B-sonen.

Mange i næringen er i dag av den oppfatningen at rovviltpolitikken er feilslått.

Riksrevisjonens undersøkelse av rovviltforvaltningen, Dokument 3:13 (2018–2019): I denne sies det blant annet at: «Sauenæringen er livskraftig nasjonalt, men noen beiteområder har svært høy rovviltbelastning, noe som medfører utfordringer for dyrevelferden til sau og lam på utmarksbeite. For reindriften utgjør rovvilt en betydelig belastning i deler av landet.

Forutsetningene om soneforvaltning er bare delvis innfridd, og soneforvaltningen er særlig lite egnet for å ivareta reindriftsnæringen. Ulv og bjørn yngler hovedsakelig innenfor rovviltprioritert sone, for jerv og gaupe må flere forvaltningsregioner telle med ynglinger i beiteprioritert sone for å kunne nå bestandsmålet. Konsekvensen er en økt belastning på beitenæringen og et høyere konfliktnivå.

Dagens soner har liten betydning for reindriftsnæringen, ettersom reinen forflytter seg over store områder, uavhengig av rovviltsonene.»

Sonedifferensieringen oppleves som urettferdig, da det er forskjellsbehandling mellom en beitebruker i rovviltprioriterte områder, kontra de som driver i beiteprioriterte områder.

Det er beitebrukerne som har ekstrabelastningen med å ha rovvilt i sitt beiteområde. Det er ekstra belastning gjennom forsterka tilsyn, kadaverleting, dokumentasjon osv. Dette går ut over det andre arbeidet som skal gjøres i driften. Rovvilt i områder med beitedyr fører til mye uro for dyra, noe som igjen gjør tilsynet krevende.

Reindriften er hardt belastet, det samme er sauene i mange områder. NINA-rapporten viser til at i nord er 96 % av jervens diett tamrein og 65 % av gaupas diett tamrein.

Selv om hovedandelen av dokumenterte tap av rein til rovvilt er på vinteren, er tap av rein til rovvilt også stort i barmarksperioden. Det oppleves som svært vanskelig å dokumentere tap på barmark. På våren og høsten gjør føreforholdene det utfordrende å ferdes ute i fjellet og dette gjør dokumentasjon av tap vanskelig.

Det er saueprodusenter som mister en høy prosentandel av lammene sine og i områder med bjørn er tapet av voksensau alarmerende stort.

Hvor er det størst utfordring mellom beitenæring og rovvilt?

Det store utfordringer i store deler av regionen og gjennom hele året. Reindriften utsettes for rovvilttrykk i alle årstidsbeitene. I kalvingslandet er reinen på sitt mest sårbare, men utsettes i mange kalvingsområder både for ørn, jerv og gaupe. Dyrevelferdsmessig er det svært betenkelig den belastningen dyrene utsettes for.

Det er også en psykisk påkjenning for beitebrukerne og ett økonomisk aspekt for dyreeier.

Annet

Ørn er et stort problem i regionen, særlig gjelder dette kalvetap i reindriften og tidligtap av lam i sauenevingen.

I Troms og Finnmark er kongeørn en av de største tapsårsakene i reindriften. Havørn tar ofte over byttet fra kongeørna, slik at kongeørna på slå på nytt. Dette gjør at tapene øker.

Ørn må forvaltes på lik linje med andre rovviltarter. Kalvingsområdene for rein og områder med tap av lam til ørn skal prioriteres for uttak.

I dag oppleves hele regionen som et A-område for ørn. Arbeidsgruppa mener at ei fornuftig regulering av bestanden må til for å redusere tapene.

I dag gis det omtrent ikke skadefellingstillatelse på ørn.

2. Evaluer kunnskapsgrunnlaget for å fastsette B-områder

a. Har vi nok kunnskap?

Nei.

Bestandsmodellen for registrering av jerve- og gaupeynglinger må evalueres i Troms og Finnmark. Her er det store mørketall. Av beitenæringene vurderes bestanden å være vesentlig større enn det som registreres offentlig. Det samme gjelder for ørnebestanden.

Antall individer av jerv bør vektlegges i vurdering av bestanden. Det er ikke bare ynglingene som forårsaker skade. Blant annet kan vandrende unge hannjerver, også over landegrensene, forårsake store skader.

Det bør legges opp til en økt effektivering av uttak av jerv.

Vi mangler kunnskap om predasjonstakten til ørna.

I dag er det et ensidig fokus på dokumenterte tap, følgeskadenes betydning nevnes ikke og vektlegges derfor heller ikke. Heller ikke innvirkningen det har å ha rovvilttrykk inn mot beitearealene og det det har av betydning for dyrevelferden og for selve produksjonen.

b. Hvilken kunnskap er det eventuelt som mangler?

Se svar under pkt 2a.

c. Hvor kan vi eventuelt finne denne kunnskapen?

Miljøforvaltningen bør også benytte den tradisjonelle kunnskapen som foreligger i primærnæringene i sin forvaltning av rovviltbestandene.

Verktøyet og ressursene som benyttes både til registrering og til både jakt og skadefelling må bedres. Det er viktig at det opprettholdes en jaktkultur ute i distriktene, da dette både vil bedre sporing og registrering, i tillegg vil muligheten for å lykkes med uttak av rovvilt bedre seg vesentlig. En del av skadene kunne vært unngått, dersom rovviltet hadde blitt tatt ut på ordinær jakt, i stedet for å vente til skaden alt har skjedd og deretter bruke store ressurser på skadefelling under vanskelige forhold.

3. Gi innspill om hvor det bør være B- områder for:

Hele regionen bør være beiteprioritert område med bestandsmål bare for bjørn. Bjørnesonen anbefales å være der den er i dag, men at kalvingsområdet i Pasvik holdes utenfor denne.

Bjørnesone blir da i Pasvik, Karasjok og Indre Troms (Dividalen). Men A-området for bjørn i Pasvik må kuttes ned slik at kalvingslandet her ikke innlemmes i bjørnesonen. SNO bør være ansvarlig for å ta ut bjørn utenfor A-sonen. (Skisse fra Egil om hvor grensen bør gå.)

Jf forsøk fra Sverige på kalvetap i bjørneland.

Utenfor A-området skal det gis skadefellingstillatelse dersom det oppstår skader på beitedyr eller det er sannsynlig at det kan oppstå skader pga rovvilt i området. Når det er gitt en skadefellingstillatelse, skal intensjonen være at skadevolder skal tas ut, dvs alt av ressurser og verktøy skal benyttes. Situasjonen er da vurdert som så alvorlig at skadevolder skal tas ut.

A) Jerv

Det skal ikke være et bestandsmål for jerv i regionen og da heller ikke A-område for jerv. Eksisterende bestand skal reduseres til et absolutt minimum. Skadevoldende jerv skal tas ut umiddelbart. Jervens næringsgrunnlag er nesten 100 % basert på tamrein jf Ninarapport. Det er dyrevelferdsmessig uakseptabelt å basere en bestand på bortimot utelukkende beitedyr.

B) Gaupe

Det skal ikke være et bestandsmål for gaupe i regionen og da heller ikke A-område for gaupe. Eksisterende bestand skal reduseres til et minimum. Skadevoldende gaupe skal tas ut umiddelbart. Gaupas næringsgrunnlag i nord er 65 % basert på tamrein jf Ninarapport. Også sau utgjør i enkelte områder en vesentlig andel av gaupas diett. Dette er dyrevelferdsmessig uakseptabelt.

Forskning viser at gaupa i nord har store leveområder og ikke yngler like ofte som lengre sør. Dette innebærer at det er flere voksne individer pr familiegruppe. **Spør Rasmus om henvisning.**

I dag er det høy terskel for fellingstillatelse. Tap til gaupe har stor betydning for skadebildet og dyrevelferden.

C) Ørn

Dagens bestand må reguleres, spesielt i de områdene der det er problemer med tap, særlig da tap av kalv og lam. Det må være enklere å få fellingstillatelse.

Kildehenvisning.

Sivertsen, T.R. (2017). Risk of brown bear predation on semi-domesticated reindeer calves. Predation patterns, brown bear – reindeer interactions and landscape heterogeneity. Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences. (PhD Thesis)

Nina-rapport

Riksrevisjonens undersøkelse av rovviltforvaltningen. Dokument 3:13, 2018-2019.